

3. Maurois A. Climats. – Éditions Bernard Grasset, 1978. – 244 P.
4. Prévert J. Poésie. – Éditions Bernard Grasset, 2000. – 120 P.
5. Rolland R. Jean Christophe. – Éditions Albin Michel, 1931. – 498 P.
6. Sanitas J. Le silence. – Éditions Gallimard, 2004. – 304 P.
7. Troyat H. La rencontre. – : Édition du Club France Loisirs, 1998. – 400 p.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.

УДК 811.161.1

І. В. Чернишова – старший викладач Горлівського
державного педагогічного інституту іноземних мов

Синтаксичні характеристики позитивного індексально-оцінного комплексу другої особи в російськомовному тексті Біблії

*Роботу виконано на кафедрі мовознавства
та російської мови ГДПІМ*

У статті досліджено проблему функціонування індексально-оцінного комплексу, який визначаємо як кореляцію індексального (дейктичного) й оцінного маркерів. Синтаксичні характеристики визначаються на трьох рівнях маніфестації: словосполучення, речення та надфразової єдності.

Ключові слова: індексально-оцінний комплекс, позитивний індексально-оцінний комплекс другої особи, дейксис, оцінка.

Чернышова И. В. Синтаксические характеристики положительного индексально-оценочного комплекса второго лица в русскоязычном тексте Библии. В статье рассматривается проблема функционирования индексально-оценочного комплекса, который определяется как корреляция индексального (дейктического) и оценочного маркеров. Синтаксические характеристики определяются на трёх уровнях манифестации: словосочетания, предложения и сверхфразового единства.

Ключевые слова: индексально-оценочный комплекс, положительный индексально-оценочный комплекс второго лица, дейксис, оценка.

Chernyshova I. V. Syntactic Characteristics of the Positive Second Person Indexal-Evaluative Complex in the Russian Biblical Text. This paper deals with the problem of the indexal-evaluative complex, i.e. correlation of deictic and evaluative markers. Syntactic peculiarities are investigated on the three main levels: word combination, sentence, supra-segmental unity.

Key words: indexal-evaluative complex, positive second person indexal-evaluative complex, deixis, evaluation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема функціонування індексально-оцінного комплексу (надалі – ІОК) може розглядатися в широкому та у вузькому розумінні. ІОК у широкому розумінні – це єдність дейксису й оцінки взагалі, що проявляється як протиставлення категорій «свого» – «чужого». Ця проблематика, безперечно, підпадає під проблеми дейксису, тому що «свое» – це те, що входить до особистої сфери мовця, а «чужим» позначається все те, що до неї не входить. На думку багатьох учених, із цими категоріями співвідноситься позитивний («свое») та негативний («чуже») знаки оцінки (Н. Д. Арутюнова [1], В. Г. Байков [2], Е. Бенвеніст [3], А. Б. Пеньковский [4], Ю. А. Сорокін, І. Ю. Марковіна [5]).

ІОК у вузькому розумінні – це кореляція індексального й оцінного маркерів, що може проявлятися на різних рівнях – лексичному, рівні словосполучення, надфразової єдності та цілого тексту. Індексальний маркер представлений дейктичним словом, яке може належати і до ядра, і до периферії функціонально-семантичного поля дейксису. Оцінний маркер маніфестує позитивний або негативний знак оцінки, що може виражатися за допомогою оцінного слова (бути експліцитним) або без нього (імплікуватися). ІОК2, відповідно, є кореляцією дейксису другої особи та оцінки.

Світ другої особи ми визначаємо як такий, до якого належить сам адресат (виражається за допомогою особових займенників *ты, вы*), а також те, що є йому близьким фізично або духовно (відтворюється за допомогою словосполучень із присвійними займенниками другої особи *твоя, ваш*, що можуть позначати і родичів та друзів адресата, і його вчинки, заповіді, наставляння й ін.). Другим компонентом цього ІОК є оцінний маркер, що має різноманітні засоби вираження.

Метою дослідження є виявлення синтаксичних характеристик позитивно-оцінного ІОК другої особи (надалі – ІОК2+) в тексті Біблії. Для досягнення цієї мети потрібно розв'язати такі завдання: проаналізувати зазначене явище на рівні словосполучення, речення та надфразової єдності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На рівні словосполучення індексальний маркер ІОК2+ актуалізується за допомогою присвійних займенників другої особи. Оцінний компонент може виражатися: 1) іменниками, 2) прикметниками, 3) дієсловами та дієслівними словосполученнями. Ми виділяємо такі різновиди словосполучень, що утворюють ІОК2+:

1. Субстантивні:

а) Adj. (+e) + N + Prop. Poss. (2): *святое имя Твое, праведные суды Твои*;

б) N (+e) + Prop. Poss. (2): *слава Твоя, чудеса Твои, правда Твоя*;

в) N (+e) + N + Prop. Poss. (2): *правота сердца Твоего, слава народа Твоего*;

2. Дієслівні:

г) V / Vphr (+e) + Prop. (2): *благословлю тебя, превознесу Тебя*;

д) V / Vphr (+e) + N + Prop. Poss. (2): *возвеличу имя Твое, умножу потомство Твоё*;

де 0/+e використовується на позначення безоцінності або позитивної оцінки.

Функціональна класифікація ІОК2+ на рівні речення відображається в такому вигляді:

1. ІОК – член речення: підмет, присудок, додаток, означення, обставина (місця, причини, образу дії). Розглянемо приклад, у якому ІОК2+ виконує функцію додатку:

Буду радоваться и торжествовать о Тебе, петь имени Твоему, Всевышний (Псалтирь 009: 003).

2. ІОК – просте речення:

Ночью вспоминал я имя Твое, Господи, и хранил закон Твой (Псалтирь 118: 055).

3. ІОК – складне речення: складносурядне, складнопірядне речення з пірядними, що виконують функції означення, обставини (умови, причини), пор.:

Если я забуду тебя, Иерусалим, – забудь меня десница моя; прилипни язык мой к гортани моей, если не буду помнить тебя, если не поставлю Иерусалима во главе веселия моего (Псалтирь 136: 005–006).

Далеко от нечестивых спасение, ибо они уставов Твоих не ищут (Псалтирь 118: 155).

У першому прикладі ІОК2+ маніфестується за допомогою складнопірядного речення з пірядним умови, у другому – з пірядним причини.

4. ІОК – частина складного речення: складносурядного речення, складнопірядного речення у функції додатку, обставини причини, наприклад:

Но, по великому милосердию Твоему, Ты не истребил их до конца, и не оставлял их, потому что Ты Бог благий и милостивый (Неемия 009: 031).

У цьому реченні виділений ІОК2+ знаходиться в пірядному реченні і виконує функцію обставини причини.

Маніфестація ІОК2+ у досліджуваному тексті здійснюється різноманітними синтаксичними конструкціями:

1. Компаративними з прикметниками в порівняльному ступені або без них:

И было ко мне слово Господне: сын человеческий! скажи начальствующему в Тире: так говорит Господь Бог: за то, что вознеслось сердце твое и ты говоришь: «я бог, восседаю на седалище божем, в сердце морей», и будучи человеком, а не Богом, ставишь ум твой наравне с умом Божиим, – вот, ты премудрее Даниила, нет тайны, сокрытой от тебя (Иезекииль 028: 001–003).

2. Суперлативними конструкціями, що вживаються стосовно Бога і виражають його винятковість і перевагу над іншими богами й людьми (*нет подобного Тебе, нет Бога, кроме Тебя, Кто Бог, как Ты?, Ты превыше всего, Бог богов и Владыка владык, нет [столь] святого, как Господь*):

Господи! Нет подобного Тебе, и нет Бога, кроме Тебя, по всему, что слышали мы своими ушами (1-я Паралипоменон 017: 020).

3. Конструкціями, що виражають самопожертву в ім'я мовця або особи (чи осіб), що належить до його світу. Вони імплікують позитивне ставлення того, хто здійснює акт самопожертви, до другої особи:

И смутился царь, и пошел в горницу над воротами, и плакал. и когда шел, говорил так: сын мой Авессалом! сын мой, сын мой Авессалом! о, кто дал бы мне умереть вместо тебя, Авессалом, сын мой, сын мой! (2-я Царств 018: 033).

4. Структурами, що виражають побажання добра. Вони засвідчують про позитивне ставлення мовця до світу другої особи (*Благословен ..., да святится..., да придет..., да будет..., благодать с...*):

Молитесь же так: Отче наш, суций на небесах! да святится имя Твое; да придет Царствие Твое; да будет воля Твоя и на земле, как на небе; хлеб наш насущный дай нам на сей день; и прости нам долги наши, как и мы прощаем должникам нашим; и не введи нас в искушение, но избавь нас от лукавого. Ибо Твое есть Царство и сила и слава во веки. Аминь (От Матфея 006: 009–013).

5. Структури (*не*)достоин, чтобы ..., що може використовуватися і стосовно другої, і стосовно першої особи. Пор.:

Иисус пошел с ними. И когда Он недалеко уже был от дома, сотник прислал к Нему друзей сказать Ему: не трудись, Господи! ибо я не достоин, чтобы Ты вошел под кров мой; потому и себя самого не почел я достойным прийти к Тебе; но скажи слово, и выздоровеет слуга мой (От Луки 007: 006–007).

И поют новую песнь, говоря: достоин Ты взять книгу и снять с нее печати, ибо Ты был заклан, и Кровию Своею искупил нас Богу из всякого колена и языка, и народа и племени, и соделал нас царями и священниками Богу нашему; и мы будем царствовать на земле (Откровение 005: 009–010).

Наведені приклади потребують конкретизації. У першому випадку експліцитно оцінюється світ першої особи (знак оцінки «–»), а для світу другої особи характерна імпліцитна позитивна оцінка. У другому випадку світ другої особи оцінюється позитивно експліцитно та є прямим об'єктом оцінки.

6. Структурами *О, если бы...!*, *Не дай мне (уклониться от заповедей Твоих)...*! на позначення посилення емоційного стану мовця:

О, если бы направлялись пути мои к соблюдению уставов Твоих! (Псалтирь 118:005).

7. Оцінного звертання, що є однією з особливостей маніфестації ІОК2: *Не обманывайтесь, братия мои возлюбленные* (Иакова 001: 016). На особливу увагу заслуговують ІОК2+, у яких немає маркерів позитивної оцінки (позитивно-оцінних слів), а спостереігається наявність негативно-оцінних слів, однак через те, що речення є негативно-оцінними, це призводить до створення позитивного ефекту, наприклад:

Господи! рано услышь голос мой, – рано предстану пред Тобою, и буду ожидать, ибо Ты Бог, не любящий беззакония; у Тебя не водворится злой; нечестивые не пребудут пред очами Твоими: Ты ненавидишь всех, делающих беззаконие (Psalms 005: 004–006).

У цьому прикладі заперечується зв'язок другої особи з негативно-оцінними явищами (*беззакония*) та поганими людьми (*злой, нечестивые, делающие беззаконие*), що зумовлює її імпліцитну позитивну оцінку.

Одним із засобів інтенсифікації позитивної оцінки світу другої особи є інверсія, при якій оцінний маркер ІОК займає першу позицію, наприклад:

Праведен Ты, Господи, и справедливы суды Твои (Псалтирь 118: 137).

Першу позицію в реченні може займати також індексальний маркер:

И сказал Господь Ною: войди ты и все семейство твое в ковчег, ибо тебя увидел Я праведным предо Мною в роде сем; и всякого скота чистого возьми по семи, мужеского пола и женского, а из скота нечистого по два, мужеского пола и женского; также и из птиц небесных по семи, мужеского пола и женского, чтобы сохранить племя для всей земли, ибо чрез семь дней Я буду изливать дождь на землю сорок дней и сорок ночей; и истреблю все существующее, что Я создал, с лица земли (Бытие 007: 001–004).

Заслуговує на увагу те, що ІОК2+ представлено всіма трьома комунікативними типами речень (стверджувальним, питальним, окличним) та при вираженні ІОК2+ можуть використовуватися всі три дієслівні способи (дійсний, наказовий, умовний).

Розглянемо приклад функціонування ІОК2+ на рівні надфразової єдності:

Услышь, Господи, слова мои, уразумеи помышления мои. Внемли гласу вопля моего, Царь мой и Бог мой! ибо я к Тебе молюсь. Господи! рано услышь голос мой, – рано предстану пред Тобою, и буду ожидать, ибо Ты Бог, не любящий беззакония; у Тебя не водворится злой; нечестивые не пребудут пред очами Твоими: Ты ненавидишь всех, делающих беззаконие. Ты погубишь говорящих ложь; кровожадного и коварного гнушается Господь. А я, по множеству милости Твоей, войду в дом Твой, поклонюсь святому храму Твоему в страхе Твоем. Господи! путеводи меня в правде Твоей, ради врагов моих; уровняй предо мною путь Твой. Ибо нет в устах их истины: сердце их – пагуба, гортань их – открытый гроб, языком своим льстят. Осуди их, Боже, да падут они от замыслов своих; по множеству нечестия их, отвергни их, ибо они возмутились против Тебя. И возрадуются все уповающие на Тебя, вечно будут ликовать, и Ты будешь покровительствовать им; и будут хвалиться Тобою любящие имя Твое. Ибо Ты благословляешь праведника, Господи; благоволением, как щитом, венчаешь его (Псалтирь 005: 002–013).

У цій надфразовій єдності позитивна оцінка світу другої особи маніфестується за допомогою наступних ІОК2+, що виражають:

1) ставлення мовця до другої особи: *я к Тебе молюсь, поклонюсь святому храму Твоему, отвергни их, ибо они возмутились против Тебя, путеводи меня в правде Твоей, И возрадуются все уповающие на Тебя, вечно будут ликовать, и Ты будешь покровительствовать им; будут хвалиться Тобою любящие имя Твое;*

2) позитивні якості світу другої особи, що виражаються за допомогою фраз (*правда Твоя, святой храм Твой, милость Твоя*) та речень, у яких маніфестується відокремлення від усього поганого та гріховного: *Ты Бог, не любящий беззакония; у Тебя не водворится злой; нечестивые не пребудут пред очами Твоими: Ты ненавидишь всех, делающих беззаконие. Ты погубишь говорящих ложь; кровожадного и коварного гнушается Господь.*

Таким чином, узагальненим суб'єктом оцінки тут є світ другої особи, а його позитивна оцінка виражається за допомогою зазначених вище прикладів. Зауважимо, що ІОК2+ маніфестується на рівні надфразової єдності та складається з багатьох ІОК2+, що виражаються і на рівні словосполучення, і на рівні речення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження засвідчує про те, що ІОК2+ маніфестується в тексті Біблії на рівні словосполучення, речення та надфразової єдності, для його вираження використовуються різноманітні види словосполучень і речень, синтаксичних конструкцій, усі три дієслівні способи й засоби інтенсифікації.

Уважається перспективним подальше дослідження окресленої проблеми в різних типах дійсису, а також визначення семантичних та комунікативно-прагматичних особливостей ІОК.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова – М. : Наука, 1988. – 338 с.
2. Байков В. Г. Единство дейксиса и оценки как антропогенный фактор семантики (на материале некоторых индоевропейских языков) / В. Г. Байков // Матеріали міжнар. наук. конф. «Семантика мови і тексту». – Івано-Франківськ : Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника, 1993. – С. 17–18.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист ; [пер. с фр. Ю. Н. Караулова и др.] ; под ред. Ю. С. Степанова. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
4. Пеньковский А. Б. О семантической категории «чуждости» в русском языке / А. Б. Пеньковский // Проблемы структурной лингвистики, 1985 – 1987 : сб. / отв. ред. В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1989. – С. 54–82.
5. Сорокин Ю. А. Понятие «чужой» в языковом и культурном контексте / Ю. А. Сорокин, И. Ю. Марковина // Язык: этнокультурный и прагматический аспекты : сб. науч. тр. – Днепропетровск : ДГУ, 1988. – С. 4–10.

Статтю подано до редколегії
12.03.2012 р.